

Central hidroelèctrica de la Ribera

Sant Mateu de Bages

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Demarcació de Coaner
Emplaçament Ctra. C-55, sortida al km. 48,5 (Súria Nord) i a la rotonda pista S-W cap a la central, uns 800 m
Alçada: 299

Coordenades:

Latitud: 41.83507
Longitud: 1.73079
UTM Est (X): 394615
UTM Nord (Y): 4632243

Classificació

Número de fitxa 08229 - 210
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Contemporani
Segle XX
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Observacions protecció: Pla especial del catàleg de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable (núm. 151)
Data aprovació: dc., 20/01/2010 - 12:00
Accés Fàcil
Ús actual: Productiu
Titularitat Privada
Titular: Opice (empresa de Granollers)
Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana

Descripció

Conjunt format per una central hidroelèctrica (iniciada entorn de 1907 i encara en funcionament), uns habitatges adossats a la central, l'edifici en ruïnes d'una antiga fàbrica que no va arribar mai a funcionar així com el corresponent canal i resclosa de la central. L'emplaçament és en una petita esplanada vora el Cardener, en el punt on el riu fa un meandre molt pronunciat, prop del paratge conegut com la Ribera. La central és formada per dues edificacions adossades, totes de planta rectangular. La més antiga és de dimensions més reduïdes i consta d'una sola planta, mentre que la nau més moderna (construïda tal vegada els anys 1920 o 30) disposa de dues plantes. A les façanes hi podem veure els típics finestrals de tipus fabril. La coberta és a quatre vessants. A la planta baixa hi ha les dues turbines que canalitzen el salt d'aigua, mentre que la primera planta acull la maquinària de control de la central. Les turbines actuals són les originàries; és a dir, del tipus Francis i de la marca Siemens, fabricades a principis del segle XX. Tenen una capacitat de producció de 334 CV. El canal, iniciat al punt on hi ha la resclosa, uns 250 m aigües amunt del riu Cardener, entra pel costat sud-oest de la central mitjançant una comporta automatitzada. En surt pel costat oposat i passa entre l'edificació dels pisos i la roca, de manera que la façana posterior de la casa ha estat apuntalada amb quatre contraforts que passen sobre el canal. El canal continua 200 metres més fins que desemboca novament al Cardener. Adossats a la façana de llevant de la central hi ha l'edifici dels habitatges, que formen un cos allargat d'una sola planta, amb la façana principal encarada vers el sud-est i coberta també a quatre vessants. Les ruïnes de l'antiga fàbrica estan adossades al sud-est de la central. Se'n conserva tan sols el mur perimetral, fet de maçoneria i amb el típic reng d'obertures dels finestrals, però sense vidres. L'edifici era d'una sola planta i no té coberta.

Observacions:

A l'altra banda del riu hi ha una fita de pedra amb una llegenda que assenyala el nivell que les aigües va assolir en la riuada de 1907. També anomenada Fàbrica de cal Franch

Història

L'any 1874 Josep Ribera Vila, amo del mas de la Ribera de Coaner, va vendre a l'enginyer barceloní Jaume de Castro i Vernet un tros de terra en aquest indret per construir-hi una fàbrica. El 1879, un cop obtinguda la concessió d'aigües, la venda es va fer efectiva. En aquell moment les obres estaven força avançades i sembla que es preveia complementar la fàbrica amb una colònia. Jaume de Castro fou un personatge important del món industrial, i va tenir un paper destacat en la posada en funcionament de la Espanya Industrial. Va morir el 1904, i en aquell moment o abans la fàbrica de la Ribera va passar a mans de Josep Buhigas Tamareu, pertanyent a una família que tenia una fàbrica de tints a Barcelona. Aquest va vendre les instal·lacions a Pere Álvarez Gonzalvo per explotar només la central elèctrica. Pere Álvarez era també polític i fou diputat a Corts pel partit demòcrata autonomista. La fàbrica de la Ribera, però, no va arribar a funcionar mai, ja que l'octubre de 1907 la forta riuada que va causar importants perjudicis a totes les indústries instal·lades a les ribes del Cardener va malmetre també la fàbrica de la Ribera. Tot i això, sembla que es va intentar arranjar-la, però al cap de pocs dies una nova riuada la va tornar a destruir, i llavors es va decidir vendre la maquinària i aprofitar només la turbina per funcionar com a central elèctrica. La turbina també va quedar afectada per la inundació i es decidí situar-la a un nivell més alt. Des del seu origen la turbina era del tipus Francis (marca Siemens). L'iniciador Álvarez va cedir la central hidroelèctrica als fabricants Abadal, amb línia directa de corrent fins a la fàbrica que l'esmentat industrial explotava a Súria.

L'any 1923 passà a la fàbrica de Palà de Torroella, situada uns dos km aigües amunt del Cardener. Aquesta fàbrica havia començat a funcionar l'any 1877 i donà origen a una colònia, també coneguda com a Palà Vell. Tenia un salt d'aigua aprofitat d'un antic molí fariner que li donava una força motriu de 170 CV, i el 1897 ja hi vivien 70 famílies. L'impulsor era Joan Palà Valls, propietari del mas Palà i advocat, el qual morí l'any 1918. En els anys vint i trenta la colònia experimenta una important expansió. El successor de Joan Palà Valls va ser Joan Palà Claret (1876-1960), ajudat pel seu germà Francesc. Quan l'any 1923 els Palà van comprar l'aprofitament hidràulic de la Ribera van ampliar-ne el seu potencial amb la instal·lació d'una segona turbina, d'un model igual a l'anterior però de diferent potència. Dos anys després van construir una altra central hidroelèctrica a la Coromina. D'aquesta manera la fàbrica de la colònia Palà de Torroella aconseguia la concessió dels dos terços del cabal fluvial i reforçava substancialment la potència de la fàbrica. L'any 1932 l'empresa de Palà es va transformar en la societat anònima *Industrias Palà S.A.* La construcció de l'edifici nou de la central pot ser de la dècada de 1920 o 1930. També en aquest anys es van construir els habitatges destinats a l'encarregat de la central, que en un principi va ser un tal Sibila, de Palà Vell. Entorn de 1940 l'empresa de la colònia Valls o Palà Nou (que havia sorgit l'any 1903 a causa d'unes desavinences entre els fundadors de Palà Vell) va adquirir la central de la Ribera. Poc després entrà com a responsable de la central Josep Franch i s'establí amb la seva família a viure en els habitatges adjacents. Més endavant el va substituir en el càrrec la seva filla, M. Dolors Franch. Pels volts de 1990 l'empresa de la colònia Valls va fer suspensió de pagaments i els anys següents la central de la Ribera, així com la que també hi havia a Palà Nou, van ser subhastades. Les va adquirir l'empresa OPICE, de Granollers. M. Dolors Franch s'encarregà de la gestió de la central fins a la seva jubilació, l'any 2016. Posteriorment la central es va automatitzar totalment. Fins llavors encara funcionava de manera bàsicament manual, tot i que amb alguns automatismes introduïts els anys 1980.

Bibliografia

BADIA MASGRAU, Josep M. (1988). "Navàs", *Història del Bages*, Manresa, Parcir Edicions Selectes, p. 169

CAMPRUBÍ PLANS, Josep (1984). *La dinàmica d'un poble*, Manresa, p. 171.

GRUP SOLUCIONS MANRESA (2009). Pla especial del Catàleg de masies i cases rurals en sòl no urbanitzable de Sant Mateu de Bages. Ajuntament de Sant Mateu de Bages (núm. 151).

FÀBREGA, Albert; FONS, Ramon; LLOBET, Ester (2014). *Fàbriques de riu. Compendi d'història del tèxtil al mig Cardener*; Ajuntament de Callús, Ajuntament de Navàs, Ajuntament de Sant Mateu de Bages; Ajuntament de Súria, p. 119-121.

FERRER ALÒS, Llorenç (2009). "La industrialització de Catalunya. Les fàbriques tèxtils del riu Cardener al segle XIX", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XXVII, Col·legi de Notaris de Catalunya, Barcelona, p. 352.

SERRA SALA, Joan M. (1982). "la colònia de Palà de Torroella: esquema històric", *Dovella*, núm. 4 (gener-febrer 1982), p. 19-24.

